

JINOYAT PROTSESSIDA HIMOYACHI ISHTIROKINING MAJBURIYLIGI: SHAXS HUQUQLARINI TA'MINLASHNING MUHIM PROTSESSUAL KAFOLATI

Fayzullayev Sardorbek Sanjar o'g'li

Qoraqalpoq davlat universiteti

2-kurs “Advokatlik faoliyati” yo‘nalishi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20484918>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada jinoyat protsessida himoyachi ishtirokining majburiyligi institutining nazariy va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Himoyachining jinoyat ishlarini yuritishdagi o'rni, shaxsning konstitutsiyaviy huquqlarini ta'minlashdagi roli hamda himoyachi ishtiroki shart bo'lgan holatlarning protsessual xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, amaldagi qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotidagi ayrim muammolar hamda ularni bartaraf etish yuzasidan takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: himoyachi, advokat, himoyalaniş huquqi, jinoyat protsessi, protsessual kafolat, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, adolatli sudlov.

Har qanday demokratik huquqiy davlatda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Jinoyat protsessida ushbu vazifaning amalga oshirilishi ko'p jihatdan shaxsning malakali yuridik yordam olish huquqi bilan bog'liqdir. Chunki jinoyat protsessi o'zining murakkabligi va davlat majburlov choralari qo'llash imkoniyati bilan boshqa huquq tarmoqlaridan ajralib turadi. Shu sababli gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchining huquqlarini himoya qilishda advokatning ishtiroki alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir shaxsning malakali yuridik yordam olish huquqi mustahkamlab qo'yilgan. Ushbu konstitutsiyaviy qoida jinoyat protsessual qonunchiligida yanada rivojlantirilib, himoyachi ishtirokining huquqiy asoslari belgilangan. Himoyalaniş huquqi nafaqat shaxsning subyektiv huquqi, balki adolatli sudlovning muhim sharti sifatida ham namoyon bo'ladi. Jinoyat protsessida himoyachi ishtirokining majburiyligi instituti shaxsning protsessual imkoniyatlarini kengaytirishga, ayblov va himoya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur institutning asosiy maqsadi protsess ishtirokchilarining huquq va qonuniy manfaatlarini buzilishining oldini olishdan iboratdir. Ayniqsa, ayrim toifadagi shaxslarning o'z huquqlarini mustaqil ravishda samarali himoya qila olmasligi himoyachining majburiy ishtirokini taqozo etadi.

Amaldagi jinoyat-protsessual qonunchilikka ko'ra, voyaga yetmaganlar, jismoniy yoki ruhiy nuqsonlari tufayli o'z huquqlarini mustaqil himoya qila olmaydigan shaxslar, og'ir va o'ta og'ir jinoyatlarda ayblanayotganlar hamda qonunda nazarda tutilgan boshqa holatlarda himoyachi ishtiroki majburiy hisoblanadi. Ushbu qoida xalqaro huquqning umume'tirof etilgan standartlari va inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan tamoyillarga ham to'liq mos keladi. Himoyachining majburiy ishtiroki tergov organlari, prokuratura va sud faoliyati ustidan muhim protsessual nazorat mexanizmi sifatida ham namoyon bo'ladi. Advokat protsess davomida dalillarni tekshirishda ishtirok etadi, iltimosnomalar kiritadi, protsessual harakatlarning qonuniyligini baholaydi hamda himoya ostidagi shaxs manfaatlarini ifodalaydi. Natijada noqonuniy usullar orqali dalillar to'plash, protsessual majburlov choralari asossiz qo'llash yoki shaxsning huquqlarini cheklash holatlarining oldi olinadi.

Sud-tergov amaliyoti tahlili shuni ko'rsatadiki, himoyachining faol ishtiroki protsessual xatolar sonining kamayishiga, ish holatlarining har tomonlama va xolisona o'rganilishiga hamda

yakuniy qarorlarning qonuniy va adolatli bo'lishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ayrim hollarda himoyachining ishga o'z vaqtida jalb etilmasligi, protsessual harakatlar haqida kech xabardor qilinishi yoki davlat hisobidan tayinlangan himoyachilar faoliyatining yetarli darajada samarali tashkil etilmaganligi kabi muammolar ham uchrab turadi. Mazkur muammolarni bartaraf etish maqsadida himoyachining protsessga kirishish vaqtini yanada aniqlashtirish, uning protsessual vakolatlarini kengaytirish, davlat hisobidan ko'rsatiladigan yuridik yordam sifatini oshirish hamda tergov organlari va advokatura o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Shuningdek, elektron jinoyat protsessi sharoitida advokatlarning axborot tizimlariga tezkor kirishini ta'minlash ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, himoyachi ishtirokining majburiyligi instituti jinoyat protsessida inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashning eng muhim protsessual kafolatlaridan biridir. Ushbu institutning samarali faoliyat yuritishi shaxsning himoyalani huquqini to'liq ro'yobga chiqarish, sudlovning adolatliligini ta'minlash hamda qonun ustuvorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli himoyachining majburiy ishtirokiga oid qonunchilik normalarini va ularni qo'llash amaliyotini doimiy ravishda takomillashtirib borish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – Toshkent, amaldagi tahrir.
2. O'zbekiston Respublikasining “Advokatura to'g'risida”gi Qonuni, 1996-yil 27-dekabr (o'zgartirish va qo'shimchalar bilan).
3. M. H. Rustambayev. *Jinoyat protsessi*. Darslik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
4. United Nations. *Basic Principles on the Role of Lawyers* (Advokatlarning roli to'g'risidagi asosiy prinsiplari). Havana, 1990.